

הרה"ג יגאל לרר שליט"א
 ר"מ בישיבת מרכז הרב
 ודיין בביה"ד הרבני האזורי באר שבע

בדין תביעת הלואה ודמי שכירות בכלל ובגין הצמדה בפרט

הופיעו הצדדים בפני ביה"ד (שני אחים). האחד תובע את אחיו בשתי תביעות: א) הלואה שנתן לאחיו בשנת 1980, אין לו שום מסמך המוכיח הלואה זו ויש לו עדים פסולים (אחיו).

ב) דמי שכירות שעבד אצל אחיו בסופרמרקט שבבעלותו של הנתבע, כשנה ושלושה חודשים בשנת 83-81.

והואיל ובתקופה ההיא עדיין היה מטבע היוצא בארץ שקלים ישנים, על כן תובע התובע סכום של \$15,000 מאחיו - הנתבע, סכום שחישב לעצמו לפי ערך דולרי שלטענתו מגיע לו מהנתבע עבור שתי התביעות הנ"ל.

הנתבע משיב על טענות התובע כדלהלן:

א) בקשר להלואה, מכחיש הנתבע מכל וכל קבלת הלואה מאחיו התובע, אמנם מזכיר איזה שהיא הלואה שקבל מהוריו אבל בקשר לטענת התובע שנתן לו הלואה, הרי הוא כופר הכל לגבי הלואה זו.

ב) בקשר לתביעת דמי השכירות מודה הנתבע שהתובע עבד אצלו, אלא שטוען שלאחר מכן בזמן מלחמת לבנון כשחזר לחופשה נתן צ'ק בסך 140,000 ש"ח לאבא, כאשר סכום זה כלל את דמי השכירות של אחיו התובע, וממילא טוען שפרע חוב דמי השכירות ע"י נתינת סכום החוב לאבא שיתן לאחיו התובע. וטוען שגם פגש באחיו התובע לאחר מכן, והתובע אישר ואמר לו שיראה הכל כמסודר. ועתה לאחר שמונה עשרה שנה בא זה לתובעו בכספים שכבר פרע.

החלטה

לאחר שמיעת טו"מ הצדדים נותן ביה"ד את החלטתו בענין כולו, בהתייחסות פרטנית לכל אחד מחלקי התביעה, כאשר הנקודות שעליהם יעמוד בפסק הם כדלהלן:

א) תביעת ההלואה בסך \$6,000 לטענת המלוה התובע.

ב) תביעת התשלום עבור ימי עבודתו בסופרמרקט לטענת התובע. ג) גובה סכום החיוב: העובדה, שגם לדברי התובע, ההלואה והעבודה שמכוחה הוא תובע את התמורה, נעשו לפני כעשרים שנה בזמן שמטבע המדינה הרשמי היה בשקלים ישנים, ועתה הוא תובע הכספים בשוויים היום בשוק באותו יחס שהיו שוים אז, או לחילופין בשוויים בדולרים, והשאלה היא האם יש בכוחו לתבוע את אותם כספים לפי שוויים היום, או שמא גם אם נפסוק שחייב לו מ"מ אינו חייב אלא לפי המטבע של אז, וכמובן מהי דעת ההלכה ביחס להלכות ריבית בהקשר למצב זה.

ועתה נבוא לבאר הפס"ד ביחס לכל אחת מהנקודות הנ"ל:

א) בעניין תביעת התובע שנתן הלואה לנתבע, כאשר הנתבע מכחיש מכל וכל קבלת כספים כהלואה מהתובע וטוען דלהד"מ ואין לתובע גם שטר על הלואה זו, הרי שמדובר כאן במלוה על פה, וכבר נפסק בשו"ע חו"מ סימן עה סעיף ז: מנה לי בידך, אין לך בידי כלום... כיון שכופר בכל, פטור משבועת התורה ונשבע היסת ונפטור הנתבע ע"י שבועתו זו.

ואף לדברי התובע שהיו עדים במעמד ההלואה, מ"מ עדים הללו קרובי משפחה ופסולים לעדות.

ואף אם לא היו פסולים לעדות, אמנם אם הנתבע היה טוען פרעתי היה נאמן כפי שנפסק בשו"ע חו"מ סי' ע סעיף א דהמלוה את חבירו בעדים בלא קנין ובלא שטר אין צריך לפרעו בעדים אלא נאמן בשבועת היסת לומר פרעתיך, אלא שבנידון דידן טוען הנתבע דלהד"מ ונמצא כפרן מול העדים, ואף אם העדים יעידו שפרע כבר מ"מ חייב לשלם דכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי כפי שנפסק בשו"ע חו"מ סי' עט סעיף א ונאמן על עצמו יותר ממאה עדים כדברי הרמ"א שם, מ"מ בנידון דידן, אף שהנתבע אכן טוען דלהד"מ ולפי זה היה מתחייב כדלעיל, הרי הנתבע גם טוען שבשלב מסוים לאחר נתינת הצ'ק לאביהם וצ'ק עבור שכר עבודתו של התובע) אמר לו התובע "שיראה הדבר כמסודר ופרוע" ויש בלשון זו או הודאה שאכן הכל נפרע, או לפחות לשון מחילה שגם אם לא נפרע שיראה הכל כמסודר. ואף שלפי טענת הנתבע דלא היתה הלואה מעולם הרי שמשפט זה שנאמר ע"י התובע (לדברי הנתבע), מתייחס רק לתביעת דמי עבודתו שעבד בסופרמרקט, מ"מ יש לומר שמצד התובע שלטענתו היתה גם הלואה, אם אכן משפט זה נאמר ע"י התובע, א"כ יש להבין מכך שכלל את כל התביעות שהיו לו כנגד הנתבע שיראה הכל כמסודר ויש בו או לשון הודאה שההלואה נפרעה או לשון מחילה כדלעיל.

ובטענת מחילה, כאשר הנתבע טוען טענה זו במלוה על פה הרי שהוא נאמן במיגו דאי בעי אמר פרעתי וכפי שנפסק ברמ"א חו"מ סימן ע סעיף א בכל מקום שנאמן לומר פרעתי נאמן לומר מחלת לי ואע"פ שמחילה טענה גרועה היא וכפי שנתבאר בשו"ע חו"מ סימן פב וכן בשו"ע חו"מ סימן עה סעיף ז וז"ל:

ואפילו שנים מעידים שהלוהו ואינם יודעים שפרעו נאמן בשבועת היסת לומר... מחלת לי.

ונאמנות זו מוקנית לנתבע מכח מיגו דלא היו דברים מעולם או במיגו דפרעתי כפי שכתב בש"ך שם סעי"ק (כב) ובסעי"ק (כג).

וממילא אף דלדברי התובע לא אמר לשון מחילה זו מעולם מ"מ כפי שנתבאר לעיל הרי הנתבע נאמן שאכן היתה מחילה מצד התובע ואף בהיו עדים כשרים בזמן ההלוואה, במיגו דפרעתי.

ואף שיש מקום לדון כאן דאולי חשיב כאן מיגו למפרע שהרי כבר טען דלהד"מ וא"כ הפסיד מיגו דפרעתי, אבל מ"מ עדיין יש לו מיגו דאי בעי אמר דלהד"מ וכאן הוכיח שגם טוען זאת בפועל. ובמציאות שלנו הרי גם לפי טענת התובע היו העדים פסולים וממילא אין כאן אלא מלוה ע"פ ללא עדים וללא שטר וגם יש לו מיגו דלהד"מ לטעון טענת מחלת לי.

ואף שלדברי התובע שהוא בטוח בצדקתו היתה הלוואה וגם לא נפרעה, מ"מ לפי טענת הנתבע שגם הוא בטוח בצדקתו שלא היו דברים מעולם בתוספת לטענת מחילה יוצא איפא שפטור מתשלומים ע"י שבועת היסת.

ואם יש טרוניה לתובע הרי הוא צריך להפנות אותה כנגד עצמו שנתן הלוואה ללא שטר, וכפי שמובא בשו"ע חו"מ סימן ע סעיף א דאסור להלוות ללא עדים וללא שטר ואפילו לת"ח ובש"ך שם סעי"ק א דמסתמא לא יכפור אפ"ה יש לחוש שמחמת טרדת למודו ישכח... והמלוה בשטר משובח יותר וכל המלוה בלא עדים עובר משום לפני עור לא תתן מכשול וגורם קללה לעצמו עכ"ל.

ובעניין שבועת היסת בזמנינו, כבר נפסק בערוך השלחן סימן פז סעיף יח וז"ל: ובהיסת אינו מזכיר כלל שם אלא אומר אני נשבע שאין לזה אצלי כלום (ש"ך) כי בזמנינו מרחיקין את עצמינו משבועה מאוד מאוד... ואחד מהגדולים כתב שמימי לא פסק שבועה בכופר הכל אלא רק חרם. ולפחות אם ישביעו לא ישביעו בשם אלא בארור כפי שנפסק בשו"ע סי' פז סעיף יט.

ואם יתרצו הצדדים להתפשר על השבועה, תמורת פדיון כסף, יש לחייב הנתבע בשליש סכום התביעה כפי שנפסק עפ"י פ"ת חו"מ סימן יב סעי"ק ג. ובשו"ת דברי מלכיאל חלק שני סימן קלג כתב דאמנם מנהג הדיינים הזקנים לתת בעד השבועה ערך שליש מכפי הטענה, מ"מ הדברי מלכיאל עצמו מביא שם שתי דרכים נוספות: האחד: לשום כמה שוה שבועה לאיש זה, היינו כמה היה נותן כדי להפטר ממנה וזה תלוי בערך האיש המחויב שבועה ובערך השבועה אם לפי אומדנא טענתו חזקה ויכול להשבע או לא. והדרך השניה: לפי הענין כי לפעמים ניכר שהוא דין מרומה והתביעה אין בה ממש או להיפך שהנתבע כופר בשקר. ובפרט ששבועת הנתבע כאן היא שבועת היסת דרבנן ובזמנינו אינה אלא חרם כדברי הערוך השלחן.

וכן עיין בשו"ת בנימין זאב דיני שבועות סימן רנט דכתב וז"ל:

ואני ההדיוט אומר דראוי לכל דיין ושופט להרחיק מהם השבועה בכל היכולת...ל"ש שבועת היסת. אלא לעשות משפט וצדקה ביניהם...וזהו ביצוע.

ועל כן פוסק ביה"ד בענין ההלואה שהנתבע פטור, ויזהיר אותו ביה"ד שאם לא כדבריו יחול עליו חרם, וכפי שנפסק בסמ"ע חו"מ סי' פז סעי"ק נ בשם המישרים דשבועת היסת אינו אלא חרם סתם, או לחילופין אם יסכימו הנתבע והתובע להתפשר בתמורה ממונית עבור השבועה, או שהנתבע מוכן מצד עצמו להמיר את שבועתו בשליש מסכום התביעה.

ויש להדגיש שאף שנהגו שבית הדין מחייב שלישי מערך התביעה עבור השבועה, וכפי שכבר כתב הדברי מלכיאל וכן בפד"ר כרך ו עמ' 116, מ"מ בנידון דידן פוסק ביה"ד את חיוב השליש רק כברירה מדעת הנתבע אם רצונו בכך, ראשית משום שבעצם החיוב שלישי הנ"ל יש להבין: שא"כ שמחייבין בשליש התביעה בזמנינו עבור השבועה, כגון במציאות שלנו שכופר הכל וצריך להשבע היסת, א"כ לא שבקת חי לכל בריה דילך ויתבע ויקבל שלישי בעקבות הא דאין משביעין היום את הנתבע, ואף שבכל זאת נהגו כן אין כוונת ביה"ד בפסק כאן לחלוק על מנהג זה באופן כללי (ואף שאולי גם כוונת הפד"ר דהוי מדעת הנתבע שהרי נקט לשון ל"פשר" מ"מ בנידון דידן שכבר עברו כעשרים שנה מאז ההלואה לטענת התובע, ותמוה מדוע המתין זמן רב כל כך עד שתבעו וקרינו עליה מה שנאמר בשו"ע חו"מ סי' סא סעיף ט ברמ"א וז"ל: וכן כל שטר ישן יש לב"ד לחקור ולפשפש אחריו וטור בשם הרא"ש, ומהרי"ק) אע"ג שכתוב בו שלא יטעון הנתבע שום טענה נגד השטר וקבל עליו בחרם ובשבועה אפ"ה הב"ד צריך לחקור אחר זה כדי להוציא הדין לאמיתו, עכ"ל. וכתב עוד בנתיבות המשפט סעי"ק יא וז"ל: שטר ישן: והמנהג שאין גובין בשטר ישן מיורשים, והלוה נאמן לטעון פרעתי, עכ"ל. ואם בשטר כן, על אחת כמה וכמה במלוה על פה. על כן פוסק ביה"ד שאין לחייב את הנתבע בשליש אלא להביא לפניו אפשרות זו רק כברירה ולרצונו וכפי שכבר פסק בדברי מלכיאל כפי שהבאנו לעיל שהכל לפי הענין כי לפעמים ניכר שהוא דין מרומה והתביעה אין בה ממש.

ב) ובענין התביעה לדמי עבודתו שעבד בסופרמרקט, הרי שעל תביעה זו מודה אכן הנתבע שהתובע עבד אצלו, וגם מודה שבזמן עבודתו וגם בתקופה לאחר מכן עדיין לא שילם לתובע את התמורה הכספית עבור עבודתו של התובע.

מ"מ לטענת הנתבע - המעביד - בזמן מאוחר יותר נתן לאביהם צ'ק סך 140,000 ש"ח תמורת עבודתו של התובע (ואחיו של הנתבע), ובקש מאביו שימסור את הצ'ק לתובע תמורת עבודתו, כאשר הנתבע גם מוכיח ע"י דפי חשבון בנק של אביו שאכן הצ'ק נפרע ע"י אביו, ומ"מ התובע טוען שלא קבל מעולם כסף זה. והנתבע טוען

כנגדו שאינו יודע אם קבל התובע לידיו מכספי הצ'ק הנ"ל אם לאו מ"מ טוען שהתובע אמר לפניו לאחר מכן שהכל מסודר.

א"כ יוצא איפוא שבענין תביעה זו הרי מודים כל הצדדים שאכן היה חוב שהיה מוטל על הנתבע שנוצר ע"י עבודתו של התובע אצל הנתבע. וכל הדיון הוא רק על הפרעון שלטענת התובע לא היה מעולם פרעון וגם לא מחילה, ולטענת הנתבע היה פרעון, אמנם לא לידיו של התובע אלא לאביו שעשאו שליח לשלם לתובע, ואף שהנתבע עצמו לא יודע אם מסר אביו את הכסף לתובע אם לאו, ורק ידוע לו שאביו פדה את הצ'ק, מ"מ טוען שהיתה אמירה מצד התובע "שיראה הכל כמסודר", שיש בה משום הודאה שאין לו עליו יותר תביעות מכאן ולהבא: או מצד שאכן קבל הכסף, או מצד מחילה שאף שלא קבל הכסף לידיו מ"מ הכסף הגיע לאביו והיה די לו (ולתובע) בכך ע"מ לראות החוב כפרוע וכל זה מפני חישובים משפחתיים פנימיים שלא התבררו בפני בי"ד.

ועל כן, בהתחשב שהחוב שהוטל על המעביד לאחר גמר עבודתו של העובד הרי הוא כחוב תשלומין לעובד, הרי כבר נפסק בשו"ע חו"מ סימן קכא סעיף ט בענין המשלם חובו ע"י שליח, כאשר התובע לא עשאו שליח לקבל את החוב עבורו, וז"ל: בד"א בשעשאו (המלוה - העובד) שליח להביא את שלו, אבל אם לא עשאו שליח אלא שאמר לו הלוה - הנפקד - המעביד תוליך לפלוני מעותי שבידי... והמלוה - העובד - אומר לא עשיתיו שליח ולא קבלתיו, ישבע השליח שנתנם למלוה ויפטר השליח, וישבע המלוה - העובד - בנקיטת חפץ שלא קבלם ויגבה חובו מהלוה - המעביד.

ומקור הפסק של השו"ע כאן הוא בגמ' בקידושין דף מג. ובדף מג: שאמנם עוסק במקור בדיני ממונות כגון מלוה ולוה מ"מ ברמב"ם הל' שלוחין ושותפין פ"א ה"ו כתב מפורש שהלכה זו שייכת גם לתשלומי שכירות (דהינו כספים תמורת עבודה) וז"ל הרמב"ם: מי שהיה חייב לחבירו ממון בין משום מלוה בין משום פקדון או שכירות ונתן המעות ביד השליח ואמר לו הולך ממון זה לבעל חובי... ובהלכה זו שם: השליח אומר נתתי ובעל חוב או הפועל אומר לא לקחתי... השליח נשבע היסת שנתן והפועל נשבע שלא לקח וישלם הלה לבעל חובו.

וממילא בנידון דינן ששני הצדדים טוענים שאין מה להביא את אביהם לבי"ד משום מצב בריאותו וכל אחד מוציא מכתב בכתב יד אביהם המצדיק לחילופין כל צד לשיטתו, וא"כ אין הדיון כלל על אביהם - השליח - וכל הדיון הוא רק על התובע שטוען שלא קבל את כספו מהשליח וגם לא מינה את השליח לקבל את מעותיו תמורת עבודתו, על כן כפי שהבאנו לעיל מפסק השו"ע הרי שהתובע נאמן שלא קבל את כספו מהשליח, וחייב הנתבע לשלם לתובע על אף שטוען ששלח לו את כספו ע"י שליח.

וכל הדין מעתה הוא אם התובע חייב שבועה אם לאו. שהרי השליח כאן הוא אביהם וגם אם היה מעיד שנתן הכסף הרי הוא פסול לעדות ועוד שהרי הוא לא הופיע כלל בפני ב"ד וממילא לא נתן כלל עדות אם מסר הכסף אם לאו.

אלא שנראה עתה שזה שמדובר כאן בשליח קרוב שהוא פסול לעדות זה כלל לא משפיע על שבועת התובע ורק העובדה שלא הופיע כלל בב"ד זה אכן יפטור את התובע מן השבועה.

דהנה בר"ן קידושין דף יז: יח.מדפי הרי"ף, כותב הר"ן שדין זה דשולח חובו ע"י שליח הוא בעצם אותו דין של הגמ' בשבועות דף מה. בחנוני על פנקסו שהפועל נשבע שלא קיבל כספו מהחנוני הנשלח ע"י המעביד, ונוטל את כספו מבע"ב, ושבועת הפועל היא שבועת המשנה בנקיטת חפץ כדין הנשבעין ונוטלין שתקנו חכמים שישבעו ויטלו, ושבועה זו בעצם לאו מדינא היא שהרי יש כאן מציאות של תובע מנה לי בידך והלה אומר איני יודע אם פרעתיד דחייב לשלם, אלא שיש כאן שליח של הנתבע שמכחיש את הפועל ולכן תקנו רבנן שהפועל ישבע כדין נשבעין ונוטלין, כדי להפיס דעתו של בע"ב, ואף שהשליח הזה, אף שאינו קרוב משפחה, פסול לעדות מדין נוגע בעדות. שכיון שאי אפשר להאמינם אלא בשבועה אין תורת עדות עליהם, שאין עדים צריכים שבועה בשום מקום (כהסבר התוס' והר"ן שם), מ"מ חייבו חכמים את הפועל שבועה משום הכחשת השליח.

וא"כ הוא הדין בנידון דינן שיתחייב הפועל שבועה על אף שהשליח הוא פסול לעדות מדין קרוב, מ"מ חיוב השבועה כאן היא מעצם ההכחשה של השליח ולא מכח דין עדות כלל.

ומ"מ יש לפטור את הפועל כאן משבועה מעצם העובדה שהשליח לא הופיע בביה"ד ולא הכחיש כלל את התובע וכמ"ש הר"ן שם וז"ל: דהיכא דמת השליח נמי שקיל המלוה בלא שבועה דהוה ליה איני יודע אם פרעתיד כיון דליכא דמכחיש ליה, ודכוותה בפועלים אם מת חנוני שקלי בלא שבועה מהאי טעמא, וכמ"ש בשלטי גבורים שם קידושין (יז:).

ומ"מ יש לציין כי אין לחייב את הפועל בשבועת המשנה דריש הנשבעין ונוטלין דעקריה לשבועה מבע"ב משום דטרוד בפועליו ושדויה אשכיר, ונשבע כדי להפיס את דעתו של בע"ב כדברי הרי"ף שם וכמו שנפסק בשו"ע חו"מ סי' פט סעיף א וב,

(א) משום שכל השבועה הנ"ל אינה אלא בתוך הזמן כל זמן שאינו עובר על כל תלין כפי שנפסק שם בסעיף ג', אבל אם תבעו אחר זמנו אף ששכרו בעדים ואין לו לבע"ב עוד מיגו שהיה יכול לטעון לא שכרתיד, מ"מ אינו נאמן השכיר מכאן ולהבא ליטול ואף דבע"ב טרוד בפועליו, מ"מ כאשר מגיע זמן חיובו רמי אנפשיה ומדכר.

ב) שהרי השבועה הנ"ל היא במציאות והדיון הוא אם נתן המעביד הכסף לפועל אם לאו, ואילו במציאות שלנו הדיון הוא לא אם נתן אם לאו שהרי גם לדברי המעביד לא נתן הכסף ישירות לפועל אלא רק ע"י שליח וכל הדיון הוא אם הגיע הכסף הנ"ל לפועל אם לאו, ובעניין זה כבר נפסק כפי שהבאנו לעיל.

ולכן פוסק ביה"ד שהנתבע חייב בחוב תמורת העבודה שעבד התובע אצל הנתבע, והתובע יגבה את כספו זה בלא שבועה כלל.

ובענין טענת הנתבע שמחל לו התובע, הרי כפי שהסברנו לעיל אין כאן נאמנות אלא מכח מיגו דפרעתי או להד"מ, וכאן בענין חוב זה הרי אין לנתבע מיגו: דמיגו דלהד"מ אין לו משום שיש עדים שהתובע עבד אצל הנתבע, ואף דהתובע לא הביאם לבי"ד עדיין, מ"מ מצד הנתבע כבר אין מיגו לטענה כזו שהיה יכול לומר להד"מ, ומיגו דפרעתי גם אין לו לנתבע דהרי בעבר כבר טען שלא פרע ישירות לתובע אלא רק ע"י שליח (אביו) ולא טען טענת מחילה, ועתה שטוען טענת מחילה ורוצה להיות נאמן במיגו דאי בעי אמר פרעתי הרי אין זה אלא מיגו למפרע ולא נאמן.

ונמצא שביה"ד פוסק שעל הנתבע לשלם החוב עבור העבודה שעבד התובע אצלו, ואין התובע צריך להשבע על כך.

ועל כן יוצא, שמציאות זו שנתן הנתבע הכסף לאביהם ע"מ שיפרע לתובע, שנטעה בו בטחון גמור שאכן נחשב הדבר ששילם את החוב, יסודה בטעות, ודומה למה שמובא בשו"ע חו"מ סי' עה סעיף א וז"ל: התובע את חבירו בבי"ד מנה לי בידך בית דין אומרים לו ברר דברידך...וכן הנתבע אם משיב אין לך בידי כלום צריך לברר דבריו דשמא טועה וסובר שאינו חייב לו והוא חייב לו עכ"ל, והוסיף הש"ך בסעיף"ק (ד)...שמא טועה בדעתו וישבע לשקר שהרי אפשר שהלוהו כפי שטען והחזיר זה את החוב לבנו או לאשתו...וידמה בדעתו שנפטר מן החוב (אף שבכה"ג לא נפטר כלל מן החוב אלא רק במשלם ישירות לתובע או שידאג שאם משלם ע"י שליח שיגיע הכסף לידו של התובע).

ועתה לאחר שפטרנו את הנתבע מן ההלואה וחייבנו אותו בדמי השכירות, א"כ יוצא שכיון שהתבעה כללה גם את חוב ההלואה וגם את חוב השכירות ונתחייב הנתבע ע"י ביה"ד בחלק דמי השכירות, על כן נוצרה מציאות של מודה במקצת וחייב בשבועה של מודה במקצת שהיא שבועה דאורייתא וכפי שנפסק בשו"ע חו"מ סימן עה סעיף ה.

אלא שבשו"ע וברמ"א שם הביאו שני אופנים שנתחייב במקצת ע"י ביה"ד, כאשר באופן האחד חייב בשבועת מוב"מ מפאת חיובו במקצת, ובאופן השני פטור משבועת מוב"מ על אף חיובו במקצת, וז"ל השו"ע שם: מנה לי בידך מהלואה פלונית ומנה מהלואה אחרת... והנתבע משיבו אין לך בידי כלום לפי שמהלואה

ראשונה פרעתיך כך וכך ומהלוואה שניה פרעתיך כך וכך, ומתוך טענתם הכירו הבי"ד שעדיין חייב לו מאותם שתי הלוואות עשרים דינרים, הו"ל כשנים מעידים אותו שיש בידו חמשים, שהרי הב"ד עדים במה שהודה שנשאר עליו, וישבע שבועה מן התורה על השאר, עכ"ל המחבר. וברמ"א שם וז"ל: ודוקא שהכירו הבי"ד שהודה עדיין במקצת לפי חשבונו, אבל אם נתחייב במקצת לפי שאינו נאמן בדבריו, לא מיקרי הודאה במקצת.

ועיין לקמן סימן פז סעיף ה' וז"ל המחבר שם: אין שבועה למודה במקצת בכופר הכל, ומחויב מתוך טענתו, ... וכן אין המתחייב במקצת מתוך טענת הכפירה מחויב שבועת התורה עכ"ל.

ובסמ"ע שם סי' פז סעי"ק טז כתב וז"ל: מתוך טענת הכפירה, כגון שטען איני חייב לך כלום כי זה היה כך וזה כך, וטעה וסבר שבהיותו כך פטור, והב"ד אינם מאמינים לו שהיה כך וחייבוהו במקצת... דדוקא כה"ג הוא דפטור, הא אם טוען איני חייב לך כי היום פרעתיך כך וכך, ומתוך דבריו נראה שח"ל, זה מקרי מודה במקצת וחייב עכ"ל.

וכתב עליו הש"ך בס' עה סעי"ק יט וז"ל: בסמ"ע ס' פז ס"ק טז, נראה שהבין החילוק בין שני דינים אלו דברי שא נראה מתוך דברי עצמו שנשאר חייב לו עדיין כך וכך לפי החשבון, ובסיפא הטעם לפי שנתחייב מחמת שאין מאמינים אותו, או שנתחייב ע"פ בי"ד... ולפענ"ד דאם נתחייב ע"פ ב"ד אע"פ שלא הודה בכלום חייב שבועת התורה, דאיך יעלה על הדעת דחייב על פי בי"ד יגרע מהעדת עדים, והא בכל דוכתא ב"ד חשוב טפי מעדים... עכ"ל.

והיה מקום לדון לאיזה משני האופנים שייכת מציאות דינן וממילא יתברר אם לחייבו שבועת מוב"מ אם לאו, מ"מ י"ל דבנידון דינן אין זה משנה, שהרי ממנ"פ מתחייב בשבועה, או שמתחייב בשבועת מוב"מ על הצד דהוי מוב"מ, או שמתחייב שבועת היסת על הצד דהוי כופר הכל. ובשלמא בזמן שהיו משביעין, ודאי דהוי נפק"מ שהרי שבועת מוב"מ הוי דאורייתא ושבועת היסת הוי דרבנן, מ"מ האידנא דאין משביעין לכאורה ליכא נפק"מ, ואף דיש לומר דגם לעניין חיוב שליש היכא דאין משביעין איכא נפק"מ בגובה החיוב בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן, מ"מ בנידון דידן כפי שכתבנו לעיל, כאשר מדובר בתביעה ישנה ואיכא רגלים לדבר שיש בתביעה זו תמיה רבה ומתוך כך הגיע בי"ד למסקנה שאין לחייבו שליש אלא רק להציע לפני הנתבע תשלום שליש כברירה מרצונו תמורת התראת החרם או השבועה שחייב, נראה שאין במישור זה נפק"מ בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן.

ג) ועתה יש לדון, לאחר שבי"ד חייב את הנתבע בחוב דמי השכירות, מהו הסכום שבו חייב הנתבע, שהרי כאשר התובע עבד אצל הנתבע היה מטבע היוצא בשוק

שקלים ישנים, ועוד שמאז ועד עתה היו פחותים רבים ויש לדון בענין הצמדת החוב למדד.

ויש לברר תחילה:

האם בעת סיום העבודה דאין שכירות משתלמת אלא לבסוף, מתחייב המעביד בסכום ממוני מסויים השווה לערך העבודה שעבד השכיר, וממילא אינו מעתה אלא חוב ממוני רגיל, וממילא ביחס להצמדה נדון בו כדין חוב ממוני, ונברר ראשית אם חייב בהצמדה מדיני חו"מ במישור הממוני, ולאחר מכן מדיני או"ה מדיני ריבית.

או שמא מה שנתחייב המעביד לעובד בעת סיום העבודה זהו סכום כסף כלשהו המתאים לתמורה עבור עבודתו של השכיר שיחשב בזמן פרעון החוב, דבכל עת ובכל זמן כאשר יפרע החוב, נחשב כמה שוה עבודה מעין זו בשוק (ביום הפרעון) ולפי ערך זה ישלם לו המעביד, וממילא אין הגדרת החוב בשכירות כהגדרת חוב ממוני רגיל על סכום מסויים, אלא חוב תמורת ערך העבודה שעבד השכיר שיתורגם לערך כספי ממשי רק בעת הפרעון, ולפי זה הרי שאין לדון כלל על עניני הצמדה ואיסור רבית, שהרי עצם החוב בסיום העבודה לא היה על סכום ממוני מוגדר שיצריך מאתנו לחשב איך הוא הלך וגדל ביחס למדד במשך הזמן, אלא חוב שמתייחס לעצם תמורת כך וכך ימי עבודה, כאשר חוב זה יתורגם לכסף ממשי רק בעת הפרעון לפי ערכו באותו יום.

וי"ל דפשוט הוא שהחוב מוגדר כחוב ממוני רגיל עבור שכירות בעת סיום העבודה כהצד הראשון לעיל, והטעם הוא, ראשית מפני שעבד בזמן מסויים וממילא החוב הממוני וערכו בודאי יקבע לפי זמן זה ולא לפי שעת הפרעון, שהרי העבודה התבצעה בזמנו ולא עתה בעת הפרעון, וממילא גם ערכו יקבע לפי עת זו, ועוד שהמושג "חוב" לא מצאנו אלא על חוב ממוני בערך כספי ממשי, ולא על שום התחייבות מסוג אחר, וממילא כיון שאין שכירות משתלמת אלא לבסוף הרי שבשעת סיום העבודה יש לתרגם באותו זמן את שווי העבודה לערך ממוני מסויים, שהרי אין מושג של חוב על תמורה של עבודה כל עוד לא תורגם לממון, ומעתה ואילך סכום זה יהווה את החוב שחייב המעביד לעובד, וממילא מעתה גם יש לדון בענין שנוי המטבע משקל ישן לשקל חדש ובענין ההצמדה של החוב, כעל חוב ממוני רגיל הבא מכח שכירות.

והנה בענין החלפת המטבע משקלים ישנים לשקלים חדשים הרי מבחינה זאת אין לזה שום השפעה על החזר חובות שנתחייבו אנשים לפני החלפת המטבע כאשר החזר נעשה לאחר ההחלפה, אלא בכך: שכמו שהמטבע הוחלף למשל מאלף למאה דהיינו שכל מטבע שהיה שווה אלף שקל הפך למשל להיות בשווי מאה שקלים חדשים, הרי גם החובות הפכו באותו יחס לחלקי עשר כגון חוב של ארבעת

אלפים שקלים הפך לחוב של ארבע מאות שקלים, ולא היה בזה שום פיחות בעצם החוב שהרי כל השוק נהפך באותו יחס וגם כח הקניה בשוק היה כן, ומצרך שנקנה באלף שקל ישן נקנה לאחר מכן במאה שקלים חדשים וכך גם נהגו בזמנו בחובות שהיו אנשים חייבים לבנקים. וכל החילופין ממטבע שקל ישן לחדש לא נעשה אלא משום הפיחותים התכופים שהיו במשק, כאשר המצב הגיע לכך שע"מ לקנות לחם, היה צריך האדם ללכת עם כסף רב, ולנוחות המשק או יותר נכון לפסיכולוגיה של האנשים נעשו חילופין אלו. ולכן ברור שחוב זה שהפועל תובע יתורגם משקלים ישנים לשקלים חדשים, ואם עבד בזמנו בשווי של 4,000 שקל ישן לא יהיה חובו עתה אלא 400 ש"ח (וצריך לברר כמה אפסים הורידו במעבר זה).

ואין לדון אלא במישור של הצמדת החוב למדד או לדולרים, שהרי ערך השקל במשך השנים הלך ופחת מיום ליום והמחירים עלו לעיתים תכופות כל כך, עד שסכום שקלים שהספיק לקנית דבר מסוים ביום מסוים לא הספיק לקנית אותו דבר המסוים חודש לאחר מכן, ובודאי לא בתקופה ממושכת כל כך כמו בנידון דינן, תקופה של עשרים שנה, ומטעם זה מחייבים במשק בתוספת הצמדה כל חוב שאדם חייב לממשלה או לעיריה או לכל גוף ציבורי וכמו כן כאשר הנ"ל חייבים לאדם הפרטי ואשר לא נפרע במועד ניתן לחייבו בתוספת הצמדה.

ונראה שלהצמיד לדולרים ודאי שאין להצמיד, שהרי באופן כללי המשכורות בארץ נמדדות בשקלים ולא היה כאן תנאי מפורש בין המעביד והעובד בענין זה, וממילא גם אין להחשיב תנאי זה שישולם החוב לפי ערך דולרי כתנאי שבלבו ובלב כל אדם שהרי אין המנהג הכללי באופן זה. וכל שיש לדון הוא הצמדה למדד. והדין בענין זה הוא:

ראשית במישור הממוני דיני חו"מ אם בכלל חייב התובע בתוספת כספי הפרשי ההצמדה, ובנוסף לכך במישור של דיני רבית אם יש בתשלום כספי ההצמדה משום איסור רבית, ואולי אף יש קשר בין שני מישורים אלו כפי שנראה להלן.

וכבר כתבו בזה הפוסקים שעל אף שבהלואה לא מחייבים בהצמדה, משום רבית, הרי שבמקום שהחוב בא בדרך מקח וממכר כגון חובות עבוד מים חשמל וכו' או שכירות, כיון שע"י שהשהה את התשלום נגרם הפסד ברור, יש לחייבו מכמה טעמים בהצמדה ואין בהם אף משום רבית.

ויש לדון לחייבו מטעם מבטל כיס חבירו, שיש לחייב את זה שעייב הכסף אצלו, ומנע מהתובע לעשות רווחים בכסף שמגיע לו מכח החוב, מדין גרמא בניזקין, וכל שכן במציאות שגרם לו להפסדים ולא רק מניעת רווחים צפויים וכפי שמובא בשו"ע חו"מ סימן רצב סעיף ז ברמ"א, וכפי שדן בזה בשו"ת חתם סופר חו"מ סי' קעה, וכן באבני מילואים סימן קיד סעיף א שרוצה לחייב מדין גזילה, ובשער המשפט סימן עד סק"ה ועוד פוסקים (וכבר דשו בזה בספר תחומין כרך ו).

ועוד יש לדון לחייבו מצד גזירת המלך וכפי שנפסק בשו"ע יו"ד סי' קסה ברמ"א בסעיף א שם וז"ל: אם גזר המלך שכל מי שיפרע יפרע ממטבע חדשה, הולכים אחר גזירת המלך דדינא דמלכותא דינא ואין בזה לא משום ריבית ולא משום גזל... עכ"ל ופירושו שכאשר הלואה או חוב אחר, היו ע"פ ערך מטבע מסוים, ואח"כ גזר המלך שיש לשנות ולתסף את המטבע, וגזר שתשלום החובות יהיו ע"פ הערך החדש אין בתוספת זו משום ריבית, וכבר הובא ענין זה באריכות בפד"ר כרך טו עמ' 251 ובאר שם דמהלשון: "דהולכים אחר גזירת מלך דדינא דמלכותא דינא ואין בזה משום ריבית" היה מקום לטעות שדינא דמלכותא דינא גם כאשר הוא מנוגד לדיני איסור ריבית, ולא היא, וכפי שמבאר שם החוות דעת סעי"ק ה את דברי הרמ"א וז"ל: "ואף דברבית גמור ודאי לא מהני הגזירה (של המלך), כאן מיירי שגזר לשלם ממטבע החדשים בין שיוסיף בין שיפחית הוי קרוב לשכר ולהפסד בשעת הלואה דאין בו משום ריבית".

ועוד יש לדון כאן במישור האיסור רבית מצד שהחוב כאן נובע מעיכוב תשלום דמי שכירות, והביא בב"י סוף סימן קס בטוש"ע יו"ד בשם הרב אליעזר מטוון, דבכה"ג אין איסור רבית וז"ל: "המעכב דמי שכירות חבירו ותבעו מה שהיה יכול להרויח במעות כתוב בהגהות... שאמר ר' אליעזר מטוון שחייב ליתן לו ואין בו משום ריבית וכו'..."

ואף שהב"י כתב שאין לסמוך להקל בשכירות כר"א מטוון מ"מ בתשובות מהרשד"ם חיו"ד סי' רכב כתב שאמנם אין לחייב בדין מכח דברי ר"א מטוון, מ"מ אם הוא בעצמו שלא בדרך תביעה רוצה ליתן כדי לפייס את חבירו נראה דליכא בזה איסור ריבית.

ויש להדגיש שכל מה שכתבנו לחייב מכח ההצמדה למדד אין זה מכח תשלום קנס עבור פיגור תשלום שכר עבודה, שאם נבוא מצד זה הרי בודאי שיש בזה איסור רבית. שאף שכאשר אדם יוצר התחייבות למתן מתנה או נדוניא ביכולתו להתנות את אופן נתינתו והתחייבותו שבמדה שיעברו זמנים ועדיין לא שילם את התחייבותו הוא יגדיל את סכום נתינתו ואין בזה משום רבית משום שהסכומים הנוספים הם חלק בלתי נפרד מעצם עיקר ההתחייבות והמתנה, משא"כ בנידון דינן שעיקר תשלום שכרו של העובד אינו נובע מרצונו והתחייבותו של המעביד אלא מחובתו לשלם שכר העובד תמורת עבודתו, על כן תנאי השכר המדברים על תשלום קנס עבור פיגור תשלום שכר העובד, אף שהמעביד התחייב מדעתו לשלם התוספת, אין לראות בחלק זה מעצם ההתחייבות על שכר העבודה אלא יש לראות תוספת זו כאגר נטר ואיסור רבית.

ומכאן פסק בפד"ר כרך טו עמ' 250 לענין חוק הגנת השכר שאף שיש בשעת ההסכמה בין העובד והמעביד התחייבות גם על תנאי השכר אין בזה לבטל שם רבית מהתוספת הקנס ופיצויי הפיגורים שבחוק, וכפי שמובא בספר תורת ריבית

להגר"מ הרש"ל זצ"ל ויבלט"א חתנו הגר"ר הישריק שליט"א בפרק יד סעיף כז וז"ל: "בימינו במקומות עבודה שמקבלים שכיר לעבודה על פי חוקי המדינה, וקיים חוק שאם המעביד מאחר בתשלום המשכורת מעבר לתאריך מסוים, יכול העובד לתבוע תוספת על הלנת שכרו, יש לעובד להזהר שלא לתבוע ואף אם המעביד נותן מעצמו יש לאסור".

וכמו"כ מצאנו בש"ך יו"ד סי קעו סעי"ק ח שאף המתחייב מצד עצמו על תוספת ממון בהלנת שכר יש בזה משום איסור אגר נטר, דברמ"א שם סעיף ו כתב וז"ל: "מותר להרבות בנדונית חתנים, כגון: שנדר נדוניה לבתו והתנה עם חתנו שכל שנה שיניח להנדוניה אצלו יתן לו כך וכך שכר, מותר, שאין זה אלא כמוסיף לו נדוניה, ודוקא שהתנה כן קודם הנישואין אבל לא אח"כ דהוי אגר נטר", וכפי שכתבנו לעיל דהמתחייב בעצם ההתחייבות יכול גם בזמן ההתחייבות להתחייב על תוספת כסף על הצד שיעכב את פרעון ההתחייבות, ותוספת זו אינה אלא מעיקר ההתחייבות ואין בה משום אגר נטר. ומ"מ כתב שם הש"ך סעי"ק ח וז"ל: "ומבואר כאן דאין חילוק בין מעות שכירות למעות הלואה, לעולם כל אגר נטר ליה אסור", דהיינו שכיון שעצם התחייבות השכירות אינה נובעת מהתחייבות עצמית שלו אלא עקב עבודתו של הפועל, על כן תוספת כספית זו על הצד שלא יפרע חובו בזמן, אינה יכולה להצטרף לעצם ההתחייבות אלא מהווה תוספת בפני עצמה שמהותה התחייבות מכח אגר נטירא וזו אסורה משום רבית.

ולכן נחזור ונדגיש שכל החיוב שזכרנו לעיל שיש אולי לחייב הבע"ב, זה עבור ההצמדה בלבד, ולא כקנס עבור שלא שילם את שכרו בזמן, שזה ודאי אסור משום רבית אף במתחייב מצד עצמו.

וגם לענין ההצמדה לחייבו מצד מבטל כיסו של חבירו, כפי שהבאנו לעיל את שיטת ר"א מטו"ך והב"י שחולק עליו, ומ"מ ברוצה לתת מעצמו אין בו משום רבית כשיטת המהרש"ד"ם, יש עוד להוסיף את דברי הש"ך בשו"ע חו"מ סי' רצב סעי"ק טו דאין לחייב במבטל כיס חבירו משום דהוי גרמא בנזיקין, וז"ל הרמ"א שם סעיף ז: "מיהו אם בא בעל הפקדון ואמר תן לי פקדוני ואני ארויח בהן לעצמי, והלה מעכב בידו חייב ליתן הרווח מכאן ולהבא", וכתב הש"ך וז"ל: "ורש"ל בים של שלמה פרק קמא סי' ל פסק דאפילו תבעו לדין ואמר לו תן לי פקדוני כי יש לי רווח ברור ומברר דבריו, וזה מעכבו פטור דמבטל כיסו לא הוי אלא גרמא...ועי' בנ"י פרק המקבל הביא ירושלמי דמבטל כיסו של חבירו פטור" עכ"ל. ומכאן דאין לחייבו מצד מבטל כיס חבירו ועוד דק"ו הוא אם שם בסימן רצב דעוסק בפקדון שהכסף ממש של המפקיד אפ"ה פוטר הש"ך, כ"ש בדמי שכירות ואפילו בהלואה שאינו מחזיק ממש בכספו אלא רק חוב, שיהא פטור. ומ"מ הבא לתת מעצמו אין בו משום רבית כדברי המהרש"ד"ם.

וכן מובא בענין זה בשו"ת אבני נזר חלק יו"ד - א סימן קלג הלכות רבית וז"ל: "ובאמת מדברי החולק על ר"א מטוך שהביא הב"י (סוס"י קס) משמע כן דאף ברבית המתחייב מאלוה יש איסור רבית, אך בתשו' מהרשד"ם סי' רכב כתב דאין רבית אלא בהלוואה ולא בגזל, ומה שחלקו על ר"א מטוך (ואף ר"א מטוך לא התיר אלא בדמי שכירות) היינו מפני שמחייבו ליתן בדין, ועל זה פליגי עליו, אבל אם הוא בעצמו רוצה לפייס להנגזל מותר ואין בו משום רבית, ובתשובות מ"ב (ס' לד) כתב דמבטל כיסו של חברו כיון דלאו מתורת הלוואה בא לידו לא מחזי כרבית. ויש לעיין בדברי מהרשד"ם דכיון דאמרת דבמה שאינו דרך הלוואה ליכא רבית, א"כ למה מועיל טעם דרבית שלא יתחייב ליתן בדין, ויותר היה נראה דר"א מטוך מיירי באופן שלא נעשה גזלן שלא אמר יש לך בידי ואיני נותן לך, רק נשמט ממנו, אבל בנעשה גזלן ועשקו דכי הא לא שייך איסור רבית", עכ"ל.

ונמצא שאמנם אין לחייב מצד מבטל כיס חברו דהוי גרמא בניזקין, מ"מ הבא לצאת י"ש יכול ליתן וליכא איסור רבית, וכ"ש בנידון דידן דמכחיש שחייב, שטוען שכבר נתן לאביהם הכסף ודאי דהוי כגזלן שאין בו רבית כדברי האבנ"י, ואף שהנתבע אמנם טוען שנתן הכסף ולא הוי כגזלן, מ"מ סוף סוף לא הגיע הכסף לתובע ונמצא שלא שילם החוב ועתה טוען שפטור מליתן, והתובע אפילו אינו חייב שבועה בנידון דינן כפי שכתבנו לעיל משום שהשליח - אביהם של האחים - אינו בא להעיד ולהכחיש את התובע.

ויש להדגיש שכל מה שכתבנו כאן אינו אלא במבטל כיס חברו בשכירות, אבל בהלוואה כבר נפסק בשו"ת שבו"י ח"א שאלה סד ומובא באבני נזר שם סימן קלד דיש בו רבית, וכמו"כ דן בזה באריכות בשו"ת אבני קודש סימן ב ואין כאן מקומו שהרי בחוב של שכירות עסקינן ולא בהלוואה.

ובענין לחייב הנתבע מכח הרמ"א ביו"ד סימן קסה סעיף א מדין גזירת המלך יש להביא את דברי החזו"א הלכות רבית סימן עד סעי"ק ח וז"ל: נראה שגזלן שגזל מאה דינרין, וכל דינר ו' מעין, וצוה המלך לחשוב את הדינר ה' מעין, והוקרו הפירות נגד הדינר, הוי כמו שפסל את הדינר הראשון ועשה דינר חדש ופחתו, דמה לי עושה חדש, ומ"ל פחתו את זה, כיון שהפחת הוא על פי צואת המלך הוי כשינה צורתו...". עכ"ל, שמשמע דיש לדמות פירות המטבע לדין גזירת המלך בנפסל המטבע, ומכאן לכאורה שיש לחייבו אף בנפחת המטבע כדברי הרמ"א הנ"ל.

אלא שענין בים של שלמה ב"ק פ"ט סימן יג שהביא דין זה וכתב עליו וז"ל: "... וקל וחומר הלוח לו מעות סתם לזמן ידוע ונפסל באותו זמן דמשלם לו מה שהלוה לו, אבל מ"מ נ"ל היכא שהלוה לו לזמן ידוע ובאותו זמן עדיין לא נפסל, ובא זה ותבעו וזה דוחה בלך ושוב עד שנפסל, דאינו משלם לו אלא מטבע היוצא באותה שעה... והיכא שהלוה לזמן ידוע ונפסל אחר הזמן וזה לא שילם לו בזמנו, פשיטא שמשלם לו מטבע חדשה, והמרדכי כתב בשם ר"ת ורשב"ם איך היו דנים דינא

דמלכותא בענין מטבע שנפסל, ומאחר שלא הוזכר בתוס' שמע מינה דנתבטלו אותן הדברים כי לא היה אלא מנהג קבוע בימיהם והאידינא ליכא אלא דינא", עכ"ל. א"כ משמע דאין לנהוג כהמרדכי היום.

ועוד שבחו"מ סימן עד סעיף ז ברמ"א כתב דיש חולקין על המרדכי הנ"ל וז"ל: "ואם תיקן המלך כיצד ישלמו החייבים, דינא דמלכותא דינא וכפי שתיקן ישלם (מרדכי בשם ר"י) ויש חולקין (ותשובת הרא"ש כלל קג ס' א ב)".

אלא שמ"מ כתב שם הש"ך וז"ל: תמיה לי דהריב"ש כתב להדיא איפכא וגם בתשובות הרא"ש שם אין הכרח וכבר הארכתי בזה בש"ך ביו"ד סי' קסו ס"ק ח והעליתי דדינא דמלכותא דינא ודלא כהמרש"ל פרק הגוזל, והב"ח בסימן זה, ושוב מצאתי כן בתשו' מהר"ם אלשיך סי' עט דפסק בפשיטות דאמרינן דינא ד"ד בכה"ג ומשמע שם ג"כ דליכא מאן דפליג בהא ושגם הרא"ש בתשו' שם מודה עי"ש, וכן פסק בשלטי גבורים פ' ג"פ דף רמא סוף ע"א ע"ש" עכ"ל.

ואף שיש לומר דכל זה אינו אלא במקום גזירת המלך משא"כ היום ירידת המטבע אינו גזירת מלך אלא השפעה של מצב כלכלי שגורם לכך והוה כיוקרא וזולא בעלמא, מ"מ יש גם מקום לומר שהיום הכל נקבע עפ"י משרד האוצר ובנק ישראל וממילא הם הקובעים בענין זה של ערך המטבע והשמוש בו במשק הרי שדינו כגזירת מלך. אלא שעפ"י דמיון זה לא נוכל להוציא ממון.

ועוד שיש בכלל להסתפק על הדמיון בין גזירת המלך לפיחות שבימינו עפ"י החזון איש בסימן עד סעי"ק ח ששם גזירת המלך היה על עצם המטבע שמעתה עבור כל דינר יקבלו פחות מעין מבעבר, ולעומת זאת פיחות איננו התיחסות למטבע עצמו אלא לכח הקניה, ואף דגם בפיחות י"ל דבעצם הופחת כח המטבע, וכח הקניה בשוק אינו אלא ראייה לכך וע"ע בחזון איש הלכות רבית יו"ד סימן עד סעי"ק ה מ"מ אין להוציא ממון עפ"י, ואעפ"כ יכול לתת כדי לצאת י"ש, ואולי אף חייב לצאת יד"ש כפי שכתב בשו"ת אבני קודש סימן ב וז"ל: "וע"כ אף אי נימא דאין חיובא לשלם ע"פ דין תורה, מ"מ עכ"פ לצאת יד"ש ודאי חיובא מחייב לשלם, ואי לא תימא הכי יהיה מותר כל גזל, שיקח בהלואה מאה אלף על יום אחד ויעכב על שנים רבות ויפסיד לכל העולם ויהיה יוצא ידי שמים בזה, ותמוהין הדברים לומר כך, עכ"ל".

ובספר ברית יהודה הלכות ריבית ועיסקא להגר"י בלויא שליט"א פ"כ סעיף י' כבר כתב בהרחבה בענין חיוב הצמדה, ובענין איסור ריבית כתב בפרק ב סעיף לה דיש להסתפק בירידת ערך הכסף בזמנינו אם הוא בכלל הפסד וכתב שעכ"פ אם רוצה לשלם מעצמו יש להקל דכיון דיש פוסקים דבהפסד ברור חייב לשלם לו אף בדיני אדם מדין מזיק, אפשר דיש לחייבו בפשרה כה"ג ואין בו משום רבית, וכן כתב בספר תמים דעים תשו' להראב"ד סימן ס' וז"ל: "אין בזה איסורי רבית... שהרי

לצאת ידי שמים חייב ליתן לו כל קצבותיו כיון שהוא מסופק אם חייב לו ואם לאו".

ואף אי הוי ספק אבק ריבית מ"מ כבר כתב בשו"ת אבני קודש סימן ב, וז"ל: "...א"כ היכא דהוי איסור דרבנן הוי הנתינה ספק איסור דרבנן, ואם לא יתן הוי ספק גזל דהוי ספיקא דאורייתא, וע"כ אמרינן ספיקא דרבנן לקולא וספיקא דאורייתא לחומרא" עכ"ל.

ולכן בענין ההצמדה אין ביה"ד מחייב את הנתבע בהפרשי ההצמדה, ומ"מ אם בא ליתן לצאת יד"ש מותר, וטוב שיבוא בדברים עם התובע כדי להתפשר עמו על סכום מסוים.

עפ"י האמור לעיל פוסק ביה"ד כדלהלן:

א) בתביעת ההלוואה פטור הנתבע, ומ"מ יזהיר אותו ביה"ד בחרם על הצד שלא דובר אמת, או לחילופין אם הנתבע מוכן להמיר את השבועה בסכום השווה לשליש ערך התביעה, או לחילופין יתפשר עם התובע על סכום מסוים עד שליש מסכום התביעה.

ב) בתביעת כספי השכירות שעבד התובע אצל הנתבע בסופרמרקט, פוסק ביה"ד שהנתבע חייב. וכל עוד לא יכחיש השליח (האבא) את התובע יהיה התובע פטור משבועה. גובה הסכום שישולם הוא כערך עבודה שהיה מקובל אז בזמן שעבד התובע אצל הנתבע, שיתורגם משקלים ישנים לשקלים חדשים. (חישובים אלו יעשו ע"י התובע והנתבע בהסכמה, ובאם לא יגיעו לעמק השווה יתן בי"ד דעתו בענין גובה הסכום למעשה).

ג) בענין ההצמדה אין ביה"ד מחייב את הנתבע, ומ"מ אם רצונו לצאת יד"ש מותר לו לתת לתובע את הפרשי ההצמדה, ואם יתפשרו התובע והנתבע על ההצמדה מה טוב.